

да ся представят като един пример за ученолюбие. Они со родолюбиво спомоществование преди 2-3 години составиха едно временно училище и сега приготвили са вещество [материали] да устроят едно доволно голямо училище, което да може да собере градските деца, но и ония от околните села и градища...“¹. Няколко месеца по-късно „скопските родолюбци“ братя Хаджикочевци, хаджи Григорий, хаджи Христо и Зефир предоставят 1500 гроша за тригодишна заплата на учителя в града². Дописници от Скопие продължават да отразяват в печата училищния живот в града и през следващите години. През лятото на 1853 г. информират, че тяхното училище не е разорено и учителят Йордан Хаджиконстантинов ще продължи да преподава в него, като обичан и уважаван от учениците³. В дописка до „Цариградски вестник“ от есента на 1853 г. скопските жители отправят благодарност към „родолюбивия г-н Михаил Попович“, известен емигрантски деец от Браила, за дарените на училището им 10 български енциклопедии. Скопското училище получава като дарение още 50 енциклопедии, 40 буквара и др⁴.

През първата половина на 50-те години на XIX в. стремежът към обновяване на учебната програма и въвеждане на родния език при обучението обхваща и други части на Македония. През 1854 г. в „Цариградски вестник“ се споменава за училище във Велес, в което се преподава с кирилска азбука⁵. В края на 1854 г. в дописка до същия вестник учителят Й. Хаджиконстантинов отбелязва, че и прилепските българи изграждат едно „красно училище“, но цинцарите в града не допускат славянски учител⁶. Въпросът за езика на преподаване добива първостепенна важност. Няколко месеца по-късно в дописка, посветена на училищна дейност в Охрид, с огорчение се съобщава, че в града действат четири училища, но все още обучението в тях е на гръцки език⁷.

Като един от най-развитите в просветно отношение градове в Турция Й. Хаджиконстантинов определя Битоля (Манастир), „с едно училище от 1847 г., което беше най-достославно и го украсиха с библиотека на разни книги“⁸. Село Магариево, Битолско, също се слави с добро училище в средата на 50-те години на XIX в⁹. В голямата част от селата, обаче, както личи от ред дописки в българския печат в началото на 50-те години на XIX, при преподаването се използват все още църковнославянски книги, най-вече часослов и псалтир. Това отчита Й. Хаджиконстантинов при обиколката си из Македония: в Кратово - пише той - няма светско училище, няма светски училища и в селата Булгачани, Любаница, Кучевища, Глухово, Баняно, Чучур, Скопско; в Кавадарци, Ватоша, Неготино, Тимяник, Тиквешко има по едно малко училище¹⁰.

От втората половина на XIX в. според дописници от Македония просветното